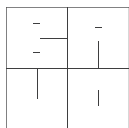

SVILA I ŽUKA

— OD PRIRODE DO TKANINE —

DRUŠTVO
ZA
KULTURNI
RAZVOJ
BAUO

SVILA I ŽUKA

— OD PRIRODE DO TKANINE —

Petrovac na Moru
2025

Projekat je finansijski podržala Opština Budva putem
Javnog konkursa za raspodjelu sredstava nevladinim
organizacijama za 2025. godinu

SADRŽAJ

Svilarstvo na primorju: zaboravljena tradicija.....	5
Tragovima istorije	13
Kraj jedne tradicije	14
Žuka – zlatni grm Crnogorskog primorja	15

SVILARSTVO NA PRIMORJU: ZABORAVLJENA TRADICIJA

Nekada davno, svilene bube bile su važan dio života na crnogorskom primorju. Gotovo svaka kuća imala je svoj mali „svilarski kutak”, a proljeće je uvijek značilo početak jednog posebnog posla. Za žene je to bio period pun brige i strpljenja – od branja listova murve, do praćenja svakog pokreta sitnih gusjenica koje su rasle brže nego što bi se očekivalo. Sve je moralo biti savršeno: odgovarajuća toplota, dovoljno svjetlosti, čistoća i mir. Jedna greška mogla je uništiti sav trud.

Sl. 1. Jaja svilene bube, iz kojih u proljeće počinje novi ciklus uzgoja svile
(Bar, april 2024)

Svilena buba (*Bombyx mori*), poznata i kao dudov prelac, sviloprelja ili svilarka, jedan je od rijetkih insekata koji čovjeku daje gotov proizvod – svilenu nit. Pripada porodici noćnih leptira i tokom života prolazi kroz četiri faze: jaje, gusjenicu, čauru i leptira. Jaja su se preko zime čuvala u hladnim sobama, najčešće umotana u platnene maramice i odložena u škrinje. Kada bi u aprilu zazelenila murva, žene su ih grijale uz tijelo – u njedrima ili ispod pazuha – kako bi se podstaklo izlijeganje. Gusjenice su se hranile isključivo listovima murve i za mjesec dana rasle izuzetno brzo. Kada bi prestale da jedu, počinjale su da predu čaure, od kojih je svaka mogla sadržati svilenu nit dugu i do jednog kilometra.

Sl. 2. Mlade gusjenice svilene bube stare jedan dan, u prvim fazama ishrane listom murve (Bar, početak maja 2025)

Sl. 3. Parenje leptira svilene bube — mužjak i ženka u procesu oplodnje (Bar, jun 2024)

Sl. 4. Ženka svilene bube u trenutku polaganja jaja (Bar, jun 2024)

Sl. 5. Leptiri svilene bube u fazi mirovanja nakon izlaska iz čaure (Bar, jun 2024)

Sl. 6. Leptiri svilene bube u fazi mirovanja nakon izlaska iz čaure (Bar, jun 2024)

Bar i njegovo zaleđe bili su naročito pogodni za svilogojstvo. Murvino drveće raslo je skoro uz svaku kuću, a žene su bile glavne čuvarke ovog zanata. One su prenosile znanje sa majke na kćerku, a cijeli proces je bio dio porodične svakodnevice, od čuvanja sjemena do tkanja svilenog konca, Starije Baranke i danas se sjećaju kako su se u proljeće po kućama širili šuštanje lišća i miris murve. Djeca su brala lišće ujutro i predveče, a majke i babe pazile na bubice koje nisu trpjele ni buku, ni vlagu, ni jake mirise. Kada bi se formirale čaure, pažljivo su odvajane – neke su se ostavljale da iz njih izađu leptiri i daju novo sjeme, a većina se čuvala za izvlačenje svile.

Zimi, kada bi poslovi utihnuli, žene su se okupljale i potapale čaure u vruću vodu kako bi odmotale fine svilene niti. Radile su polako i ujednačeno, namotavajući svilu na drvene koture. Tako pripremljen konac bio je spreman za upređanje, a zatim za bojenje, tkanje ili za različite potrebe u domaćinstvu. Svila se najčešće koristila za izradu ribarskih mreža, dijelova narodnih nošnji i dekorativnog veza, dok su se velike količine čaura izvozile u Italiju.

Sl. 7. Čaure (kokoni, šiške, mošnje) neposredno pred proces izvlačenja svilene niti, demonstracija sa prezentacije (Kotor, maj 2024)

TRAGOVIMA ISTORIJE

Svilarstvo je na Crnogorskom primorju prisutno vijekovima. Prvi pomen potiče iz 1333. godine, kada se spominje kotorska sviloprelja Dobroslava. U doba Venecije i Austrougarske postaje značajan zanat: u 19. vijeku u Boki je posađeno preko 70.000 murvi, a 1860. godine otvorena je velika predionica na Prčanju.

Početkom 20. vijeka djelatnost slabi zbog ratova, industrije i jeftinih fabričkih tkanina. Ipak, u barskom kraju svilene bube uzgajale su se sve do pedesetih godina 20. vijeka. Dokument iz 1891. pokazuje da je od male količine sjemena moglo nastati preko 60 kilograma čaura, ali se već tada primjećivao pad proizvodnje. Etnolog Jovan Vukmanović bilježi da je u Paštrovićima gotovo svaka kuća imala svilene bube, a žene su često odlazile čak u Mrkojeviće po lišće murve, noseći ga kući na glavi ili na konju.

KRAJ JEDNE TRADICIJE

Šezdesetih godina pokušana je revitalizacija svilarstva, ali bez uspjeha. Sintetičke tkanine i promjene u načinu života potisnule su ovu vještinu. Ipak, zahvaljujući sjećanjima naših sugrađanki i starim dokumentima, sačuvano je znanje o tome kako je nastajala svila – iz topline ljudskih ruku, mirisa murve i velikog strpljenja.

Sl. 9. Izgled niti žuke u procesu obrade, od snopića do konca u pozadini se vidi svilena košulja (Reževići, mart 2024)

ŽUKA – ZLATNI GRM CRNOGORSKOG PRIMORJA

Žuka (*Spartium junceum*), čiji naziv na grčkom — *Spartum* znači konop, samonikla je biljka mediteranskog krša, čija je upotreba na istočnoj obali Jadrana zabilježena još u antičkim vremenima. Stari Grci, Rimljani i stanovnici primorskih krajeva koristili su je za izradu konopaca, tkanina, korpi i drugih praktičnih predmeta, dok su stručnjaci s početka 20. vijeka isticali njenu otpornost i vrijednost kao tekstilne, celulozne i pčelarske sirovine.

Na crnogorskom području žuka je bila sastavni dio svakodnevnog života. Raste na sunčanim padinama priobalnih brda i planina, od Ulcinja i Žukotrlice u Baru, preko Luštice, Petrovca i Budve do

Sl. 10. Žuka u cvatu, Crnogorsko primorje (Bar, jun 2025)

Sl. 11. Složeni izbojci žuke u rukoveti — snopove, spremni za odnošenje na trlila
(okolina Bara, jun 2019)

Herceg Novog. Njene grane i vlakna koristili su se za pravljenje konopaca, korpi, torbi, prostirki, cjedila za masline, te kao pokrivači krovova i potpala. Srednje drvenaste grane bile su posebno vrijedne u uzgoju svilene bube, jer su služile kao podloga za čaurice.

Posebno mjesto u obradi žuke zauzimala su trlila – plicaci uz more, gdje su grane namakane, trljane i pripremane za višemjesečnu preradu vlakna. Ovi prostori bili su centar ženskog umijeća i zajedničkog rada. Žene su pažljivo brale mlade izbojke, potapale ih u more, trljale o hrapave kamene ploče, a zatim ispredale u čvrst konac za tkanje. Generacijama su prenosile znanje o preradi vlakna, stvarajući tkanine otporne na sunce, vlagu i habanje, koje su služile domaćinstvu dugi niz godina.

Od žukinog prediva tkale su se osnovne odjevne i kućanske tkanine: košulje, kamižote, gaće, vreće i lencune – čaršafe. Kamižoti i košulje bili su funkcionalni i izdržljivi, štitali su tijelo od sunca i omogućavali slobodu pokreta, dok su torbe, vreće i prostirke služile za skladištenje i transport proizvoda. Vlakna žuke kombinovana s vunom ili kućinom koristila su se i kao potka za izradu čvršćih platana.

Danas je industrijska upotreba žuke gotovo nestala, a u Barskom primorju sačuvano je tek nekoliko primjeraka odjeće i platna. Ipak, žuka ostaje simbol prilagođavanja prirodi, ženskog znanja i sposobnosti da se iz skromnog bilja stvore korisni i izdržljivi predmeti.

Sl. 12. Rukovet žuke nakon prvog trljenja, sa vidljivim bijelim nitima (Bar, jun 2019)

Sl. 13. Lencun — platno istkano od žuke (izrada 1940-ih i 50-ih godina XX vijeka)
(Bar, jun 2025)

Sl. 14. Dijelovi razboja, kudelj sa predom (Bar, jun 2025)

Izdavač
Društvo za kulturni razvoj „Bauo“

Za izdavača
Dušan Medin

Urednik
Dušan Medin

Tekst
Olja Fatić

Lektura i korektura
Stanka Janković Pivljanin

Fotografije
Edukativni centar Bar

Dizajn i tehničko uređenje
MM Digital d. o. o., Budva

Štampa
Pro File, Podgorica

Tiraž
150

CIP – Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
ISBN 978-9940-828-24-0
COBISS.CG-ID 36571652

